

22 ta' Frar, 1996

Imhallfin:-

S.T.O. Joseph Said Pullicino B.A.(Hons.), LL. D. - President
Onor. Carmel A. Agius B.A., LL.D.
Onor. Noel V. Arrigo LL.D.

Paul Stoner *et*

versus

L-Onorevoli Prim Ministru *et*

**Drittijiet Fondamentali tal-Bniedem - Diskriminazzjoni - Sess
 - Liberta' ta' Moviment - Dritt għall-Familja - Barrani -
 Ċittadin Malti - Mara ta' - Raġel ta'**

Ir-rikorrent Paul Stoner, kien barrani, miżzewweg lir-rikorrenta l-oħra ta' nazzjonalita' Maltija. L-intimati kienu qeghdin jesigu li Paul Stoner iħalli l-Gzejjer Maltin. Ir-rikorrenti allegaw li b'dan l-intimati kienu qeghdin jiddiskriminaw kontra tagħhom a bażi ta' sess. Il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili ddecidiet li kienu ġew leżi dawn id-drittijiet fundamentali fuq konfront tar-rikorrenti. Il-Qorti Kostituzzjonali kkonfermat.

Il-kwistjoni kollha kienet tverti fuq id-dritt tar-rikorrent Paul Stoner għall-liberta' ta' moviment. Skond il-Kostituzzjoni l-mara ta' ċittadin Malti tgawdi l-liberta' ta' moviment daqslikieku hi stess kienet ċittadina Maltija. Ma jistax jingħad l-istess haġa fil-każ tar-raġel ta' mara Maltija, dan ma jgawdix, skond il-Kostituzzjoni, il-liberta' ta' moviment. Dan it-trattament differenti li tagħmel il-Kostituzzjoni fir-rigward tal-mara u tar-raġel ta' ċittadina Maltija jammonta għal

diskriminazzjoni fuq bazi ta' sess. Id-diskriminazzjoni kienet tolqot negattivament liż-żewġ rikorrenti - lir-raġel għaliex id-dritt għal-liberta' ta' moviment kienu lilu nnegati fuq il-bażi tas-sess tiegħu u lill-mara, billi din kienet qiegħda tiġi svantaġġjata fil-konfront ta' rġiel Maltin li jiżżewġu nisa barranin.

Lanqas seta jingħad li tali diskriminazzjoni kienet ġustifikata bhala raġevoli f'soċjeta' demokratika. X'inhu raġonevoli f'soċjeta' demokratika għandu jitkejjel fil-qafas u sfond storiku tal-mument. Wara l-bdil fil-Kostituzzjoni u fil-liġi tal-familja ma setax jingħad li tali distinzjoni bejn il-mara u r-raġel kienet iżjed raġonevolment permissibbli f'soċjeta' demokratika.

Għalhekk il-Qorti Kostituzzjonali ddikjarat l-artikolu 44 (4) (ċ) in kwantu jeskludi mil-liberta' tal-moviment ir-raġel barrani ta' mara Maltija, diskriminatorju, mhux konformi mal-Kostituzzjoni u leżiv tad-drittijiet fundamentali tar-rikorrenti.

Il-Qorti:-

Ir-rikorrenti - ċittadin Ingliż u martu ċittadina Matlija - qed jikkontestaw id-deċiżjoni ta' l-intimati - awtoritajiet kompetenti - li ma jhallux lill-istess rikorrent Paul Stoner li jibqa' jgħix f'Malta. Huma qed jesigu illi hu jhalli dawn il-Gżejjer, anke jekk meħtieġ forzament. Ir-rikorrenti qed jitolbu li din il-Qorti "tinibixxi" immedjatament lill-istess intimati milli jesegiwxxu l-minaċċja li jibaghtuh barra minn Malta u li tordna li jingħatalu l-*freedom of movement*. Ir-rikorrenti qed jallegaw li d-drittijiet fundamentali tagħhom kif protetti bl-artikolu 32 (ċ) tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropeja huma mminacċjati mill-intimati. Qed jitolbu ukoll protezzjoni ta' drittijiet fundamentali oħra, fosthom id-dritt kontra d-diskriminazzjoni (artikolu 45 tal-Kostituzzjoni) fis-sens li l-liġi Maltija dwar barranin tittratta b' mod

differenti lir-raġel mill-mara;

Il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili ppronunzjat is-segweni sentenza fid-9 ta' Ottubru, 1995. Din is-sentenza qed tiġi riprodotta biex jiġu rreġistrati l-konsiderazzjonijiet li wasslu lill-Qorti għall-konklużjoni li kien gie leż id-dritt fundamentali tar-rikorrenti taht l-artikolu 32 (ċ) tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropeja dwar haġja familjari. Iddikjarat li nkiser l-artikolu 45 tal-Kostituzzjoni dwar diskriminazzjoni fil-konfront ta' Evelyn Stoner. Il-Qorti laqgħet it-talba tar-rikorrenti li l-intimati jiġu inibiti milli jeseġwixxu l-ordni ta' tkeċċija kontra r-rikorrenti Paul Stoner. Is-sentenza tgħid hekk:

“Rat ir-rikors li permezz tiegħu ir-rikorrenti ppremettew illi Paul Stoner, ta' nazzjonalita' Ingliża fit-3 ta' Ottubru, 1991 iżżewwieg lil Evelyn Stoner nee' Borg u qiegħed jgħix magħha bil-ħsieb komuni li jiffirma familja f'Malta;

Illi l-esponent Paul Stoner ilu Malta ċirka ħames snin;

Illi huwa għandu pendent applikazzjoni għall-*freedom of movement* (OPM/Exp/1215/88);

Illi reċentement huwa qed jiġi mhedded mill-awtoritajiet tal-Pulizija li ser jiġi ddeportat, jew b'xi mod ikun espuls minn Malta;

Illi dawn il-minaċċji u l-possibilita' li javverraw ruħhom, jikkostitwixxu ksur tad-dritt fundamentali tat-tgawdija tal-haġja familjari taż-żewġ esponenti. L-istess jingħad għall-fatt li għad ma ngħatalux il-*freedom of movement*;

Talbu li din l-Onorabbli Qorti jogħgobha tagħti dawk id-direttivi u ordnijiet biex tiżgura t-twettiq tad-drittijiet ikkontemplati fl-artikolu 32 (ċ) tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropeja, fosthom li tinibixxi immedjatament lill-intimati milli jesegixxu l-minaccja li jibagħtu lill-esponent Paul Stoner barra minn Malta u li tordna li jingħatalu l-*freedom of movement* u li tagħti ordni provvisorja esegwibbli immedjatament, fis-sens ta' l-inibizzjoni tal-hruġ minn Malta ta' l-esponent Paul Stoner;

Bl-ispejjeż;

Rat ir-risposta ta' l-intimati a fol. 6;

Rat ir-rikors l-ieħor tar-rikorrenti a fol. 53 u r-risposta ta' l-intimati a fol. 78;

Rat il-verbal a fol. 85 tal-proċess;

Rat l-atti kollha tar-rikors u d-dokumenti esebiti;

Semgħet lix-xhieda bil-gurament;

Semgħet lill-Avukati difensuri jittrattaw;

Bhala fatti jirriżulta li r-rikorrent Paul Stoner fl-1987 kien ingħata AIP biex jixtri post f'Malta. Fil-fatt xtara villa. Imbagħad f'Marzu, 1988 kien applika għal *residence permit* u f'Diċembru ta' l-istess sena dina l-applikazzjoni giet miċhuda;

F'Marzu, 1990 ir-rikorrent iżżewweġ lil Maria Anna Cutajar

u f'Ġunju ta' l-istess sena applika *ghall-exempt person status*. F'Ottubru ta' l-istess sena, dina t-talba giet miċhuda stante l-oġġezzjoni li kien hemm ta' Diċembru, 1990. Inharġet ordni f'dana s-sens f'Jannar, 1991 u r-rikorrent gie infurmat biha;

F'Lulju, 1991 ir-rikorrent iddivorzja lil Maria A. Cutajar u f'Ottubru ta' l-istess sena żżewweġ lil Evelyn Borg, ir-rikorrenti l-oħra;

Fi Frar, 1992 ir-rikorrenti reġa' applika *ghall-exempt person status* u dina giet miċhuda f'Jannar, 1993 fil-mori tar-rikors (ara fol. 149);

Illi fil-perijodu meta r-rikorrent għamel it-tieni applikazzjoni *ghall-exempt person status* u qabel ma giet miċhuda f'Jannar, 1993, hu ppreżenta r-rikors odjern fejn allega li hu kien qed jiġi mhedded mill-Awtoritajiet tal-Pulizija li jiġi ddeportat u tali minaccji u l-possibilita' li javverraw ruhhom jikkostitwixxu ksur tad-dritt fundamentali tiegħu tat-tgawdija tal-ħajja familjari u l-istess jingħad *ghall-fatt* li għad ma ngħatalux il-*freedom of movement*;

Għalhekk ir-rikorrenti talbu:

Li tinibixxi immedjatament lill-intimati milli jibagħtu lir-rikorrent Paul Stoner barra minn Malta;

Tordna li jingħatalu l-*freedom of movement*;

Li tohrog ordni provvisorja esegwibbli immedjatament biex Paul Stoner ma jintbagħatx barra minn Malta;

L-intimati kienu wiegħbu li huma ma kienu imminacċajw lil hadd u li anzi kienu infurmaw lir-rikorrent li kienu se jistennew l-eżitu ta' l-applikazzjoni li r-rikorrent all'ega li għamel għall-estensjoni tas-sogġorn tiegħu Malta; fit-tieni lok m'hemmx lok għall-ħruġ ta' inibizzjoni u se mai l-Qorti mhix kompetenti li tordna ħruġ ta' *freedom of movement*; finalment, iż-żwieġ per se ma jipprekludix l-espulsjoni tar-rikorrent;

Xi granet wara r-rikorrenti għamlu rikors iehor fejn qalu li l-fatti li taw lok għar-rikors precedenti, barra li jikkostitwixxu ksur tad-dritt fundamentali għall-ħajja familjari, jikkostitwixxu ukoll ksur tas-segwenti drittijiet fundamentali:

Id-dritt għall-protezzjoni kontra diskriminazzjoni (artikolu 45 tal-Kostituzzjoni) fis-sens li l-ligi Maltija dwar barranin titratta b'mod differenti lir-raġel mill-mara;

Id-dritt għall-protezzjoni tal-liberta' ta' moviment (artikolu 44 tal-Kostituzzjoni) fil-konfront tar-rikorrenta Evelyn, billi jekk Paul Stoner jiġi mkeċċi minn Malta, hija tiġi furzata li titlaq miegħu u ma jkollhiex dritt li tibqa' Malta;

Id-dritt għall-proċeduri quddiem Qorti biex jiddeterminaw id-drittijiet u obligazzjonijiet ċivili (artikolu 39 tal-Kostituzzjoni u artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja) għax skond il-ligi ta' Malta ma jeżisti ebda makkinarju ġuridiku li jassigura li d-drittijiet u l-obbligi tar-rikorrenti jiġu determinati minn Qorti indipendenti u imparzjali;

B'risposta l-intimati qalu li:

Li l-ligi Maltija ma tiddiskriminax bejn raġel u mara u d-differenza apparenti għandha ġustifikazzjoni raġonevoli f'soċjeta` demokratika b'konnotazzjonijiet tradizzjonali, storiċi, ekonomiċi, ċivili u soċjali;

M'hemm ebda vjoġazzjoni tad-dritt tar-rikorrenti għall-protezzjoni tal-liberta` tal-moviment tar-rikorrenti Evelyn Stoner billi hi għandha dritt li titlaq jew tibqa` Malta u meta żżewwġet lil Paul Stoner kienet taf jew setgħet tkun taf li żewġha kien soġġett skond il-ligi għat-tkeċċija forzata minn Malta;

Ir-rikorrenti ma jistgħu jivvantaw l-ebda dritt jew obbligu ċivili li jrid jiġi determinat, stante li kull Stat, a bazi tal-principju ġenerali stabbilit fid-Dritt Internazzjonali, għandu d-dritt esklussiv li jikkontrolla d-dhul, ir-residenza u l-espulsjoni tal-barranin u l-espulsjoni ta' barranin għar-raġunijiet ta' sigurta` jew xi raġuni ohra rrikonoxxuta mil-ligi, hija *Act of State* li taqa' fl-isfera pubblika li tesorbita kompletament xi kwistjoni dwar jekk hemmx jew le determinazzjoni ta' xi dritt jew obbligu ċivili jew addirittura ta' xi akkuza kriminali;

Ir-rikorrenti qed jissottomettu li d-deċizzjoni ta' l-intimati li jordnaw lir-rikorrent Paul Stoner jitlaq minn Malta tinterferixxi mal-hajja privata u famlijari tiegħu taħt l-artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropeja dwar id-Drittijiet tal-Bniedem. Dan l-artikolu jipprovdi:

"1. Everyone has the right to respect for his private and family life, his home and his correspondence.

2. There shall be no interference by a public authority with the exercise of this right except such as is in accordance with the

law and is necessary in a democratic society in the interests of national security, public safety or the economic well-being of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health and morals, or the protection of the rights and freedoms of others.”

(Ara European Convention Act Ch. 319 u Sez. 32 (ċ) tal-Kostituzzjoni ta' Malta);

Ir-rikorrenti jridu jipprovaw li tezisti hajja familjari bejniethom u l-istat, f'dan il-każ l-intimati, jridu jippruvaw li hemm raġunijiet serji għaliex il-presunzjoni ta' hajja familjari għandha tiġi ddisturbata;

L-istat għandu dritt li jikkontrolla d-dhul, ir-residenza u l-espulsjoni ta' barranin fit-territorju tiegħu, basta ma jiksirx id-drittijiet fundamentali ta' dawn il-barranin;

Skond il-limitazzjonijiet li hemm fl-artikolu 8 tal-Konvenzjoni msemmija, il-Qorti trid teżamina jekk l-ordni biex Paul Stoner jitkeċċa minn Malta kinitx entro l-limitazzjonijiet imposti fil-paragrafu 2 u ċjoe` jekk l-ordni kinitx *in accordance with the law*; jekk kinitx diretta lejn *one or more of the legitimate aims listed* u jekk kinitx *necessary* għar-realizzazzjoni ta' dawk l-għanijiet *in a democratic society*;

L-intimati qed jissottomettu li skond il-Liġi, u partikolarment, l-*Immigration Act* Ch. 217 artikolu 4(2):

“The Prime Minister may by Order to be notified to any person referred to in paragraphs (g) and (h) of subsection (1) thereof, not

being a person to whom paragraphs (a) to (f) of subsection (1) hereof may refer, declare such person to be no longer an exempt person, if the Prime Minister is satisfied that the grant of such an exemption to such person is not in the public interest and upon the issue of such an Order the provision of Part III of this Act shall apply to such person.

(3) The Prime Minister shall not be required to assign any reason for the issue of any Order referred to in subsection (2) of this section and the decision of the Prime Minister on any such Order shall not be subject to appeal or to review in any Court”;

L-intimati qed jikkontendu li skond il-liġi, l-ordni tal-Prim Ministru li Paul Stoner mhux aktar *exempt person* mhix appellabbli u lanqas hemm bżonn li tinghata raġuni għaliex ittiehdet dika d-deċiżjoni. L-intimati qed isostnu li hemm presunzjoni li l-ordni harget *in the public interest*;

Dwar ir-*reasonableness* ta' deċiżjoni u l-użu jew abbuż ta' diskrezzjoni, il-Qrati Ingliżi jsegwu dawn il-principji:

“the discretion of a statutory body is never unfettered. It is a discretion which is to be exercised according to law. That means at least this: the statutory body must be guided by relevant considerations and not by irrelevant. If the decision is influenced by extraneous considerations which it ought not to have taken into account, then the decision cannot stand. Lord Denning (*Padfield vs Minister of Agriculture, Fisheries and Food* (1968) AC 977; *Breen vs Amalgamated Engineering Union* (1971) 2 QB 175 at 190; *Secretary of State for Employment vs Aslef* (no. 2) (1972) 2 QB 455 at 493; *Secretary of State for Education and*

**Science vs Tameside Metropolitan Borough Council (1977)
AC 1014;**

Another potentially significant aspect of the **Padfield** case was that the House of Lords refused to accept that the Courts' control could be evaded by omitting to specify the grounds of decision";

Gie deciż diversi drabi, kemm mill-Kummissjoni kif ukoll mill-Qorti Ewropeja dwar id-Drittijiet tal-Bniedem li:

"It is not (European Courts or Commissions) role to take the place of the competent national authorities, but rather to review whether, in the exercise of their functions, those authorities acted outside what might reasonably be expected of them under article 8 of the Convention in ensuring the right or respect for family life.

The right of a foreigner to enter or reside in a particular country has not been laid down in the Convention, but the immigration policy of the Contracting States, has to be in conformity with their obligations under the Convention. Thus, the exclusion of a person from a country in which his close relatives reside may raise an issue under article 8" (ikkwotat f"para. 36 fol. 232 tal-proċess);

"As a matter of well-established international law and subject to its treaty obligations, a State has the right to control the entry of non-nationals into its territory. However, their decision to this field must, in so far as they may interfere with a right protected under paragraph 1 of article 8, be necessary in a democratic society, that is to say, justified by a pressing social need and, in particular, proportionate to the legitimate aim pursued" (ikkwotat f"para. 74 fol. 252 tal-proċess);

“Refusal of admittance or the expulsion of a husband or wife has constantly been held by the European Commission for Human Rights not to conflict with article 8 if the other partner has the opportunity to follow the person concerned abroad and this can reasonably be required of him or her. Obviously the Commission does not wish to thwart the national policy in this respect too much, in particular when that policy is apparently intended to restrict pseudo-marriages or marriages which were contracted at a moment when the partners were fully aware of the risk that one of them would not be admitted or would be expelled”;

(Van Dijk and Van Hoof, Theory & Practice of the European Convention on Human Rights, p. 386-387 u para. 43 fol. 233 tal-proċess);

Fil-każ in eżami jirrizulta li r-rikorrent Paul Stoner fl-1990 kien iżżewweġ lil Maria Anna Cutajar, mara Maltija, u fl-1991 hu ddivorzjaha u reġa' żżewweġ, dina d-darba lir-rikorrenti l-oħra Evelyn Stoner li minnha kellu tarbija li twieldet fl-1994 (ara fol. 274);

Ir-rikorrent kien jiġi Malta fuq bażi regolari kuil tliet xhur fuq *tourist visa* mill-1985 'l hawn u ġie xi tnejn u erbghin (42) darba. Hu kien applika għall-A.I.P. u ngħatalu u xtara villa Malta. Imbagħad applika għal *residence permit* iżda ġie rritjutat l-*exempt persons status* li applika għalih. L-ordni ta' rifjut harget fis-16.1.91 (ara fol. 100);

Mill-provi prodotti jirrizulta li kien hemm legami bejn ir-rikorrent u Evelyn Stoner li spiċċa f' għaqda ta' żwieġ, minn liema għaqda twieldet tarbija - fil-mori tar-rikors. Ma ġiex ippruvat li

dan kien xi żwieġ ta' konvenjenza u lanqas ta' qablu. Kieku r-rikorrent ma kienx iddivorzja lil Cutajar kieku kien żwieġ ta' konvenjenza. Anzi mill-provi prodotti jirriżulta li r-rikorrenti għandhom id-dar tagħhom, relazzjonijiet mal-familjari tagħhom, il-ħbieb tagħhom, jgħixu haġja komuni u miż-żwieġ tagħhom twieldet tarbija;

Għalhekk il-Qorti tikkonkludi li kien hemm *a real and effective family tie between applicants* li għandha tiġi protetta;

La darba gie stabbilit li *de facto* kien hemm haġja familjari bejn ir-rikorrenti, il-Qorti trid tara jekk l-Istat gabx raġunijiet serji għaliex interferixxa fil-haġja familjari tar-rikorrenti;

M'hemmx dubbju li l-intimati qed jibbażaw l-azzjoni tagħhom fuq lil-ligi. Saret referenza għall-*Immigration Act* Ch. 217 Sec. 4 (2) u (3) u għall-Sec. 34 (j) tal-Kostituzzjoni ta' Malta u 5 (1) (f) tal-Konvenzjoni Ewropeja dwar id-Drittijiet tal-Bniedem. Għalhekk l-ordni kienet *in accordance with the law*;

Dwar it-tieni rekwiżit, jista' jinghad li mill-provi prodotti ma tirriżulta ebda raġuni għaliex l-intimati kellhom johorġu l-ordni biex ir-rikorrent jiġi mkeċċi minn Malta. L-Ispettur Cilia xehed li l-imputat qatt ma tressaq il-Qorti fuq akkużi kriminali. Lanqas m'hemm xi allegazzjoni li hu kellu x'jaqsam ma' pussess jew traffikar ta' drogi. Mill-provi rriżulta biss li kienu ntbagħatu tliet ittri anonimi (*dates*) - li ma ġewx esebiti - rigwardanti attivita' tar-rikorrent. Issemma li l-imputat kien jahdem mingħajr permess iżda r-rikorrent kien applika għall-permessi neċessarji iżda dina qatt ma nġhatat bhala r-raġuni għaliex hu kien ser jiġi mkeċċi;

Mill-bqija m'hemm ebda indikazzjoni għaliex ir-rikorrenti għandu jitkeċċa minn Malta jew li hu fl-interess pubbliku li jitkeċċa;

Għalhekk il-Qorti tikkonkludi li l-intimati ma ndikaw l-ebda raġuni għaliex kellhom japplikaw il-limitazzjonijiet imsemmija fil-paragrafu 2 ta' l-artikolu 8 rigwardanti *the purpose of the measure*;

In vista ta' dina l-konklużjoni l-Qorti ma tistax tidhol u lanqas għandha għalfejn tidhol fil-kwistjoni l-oħra jekk kienx hemm *pressing social need* jew jekk l-ordni kienet *proportionate to the legitimate aim pursued*;

Għalhekk il-Qorti tikkonkludi li l-intimati ma ppruvawx l-eżistenza ta' raġunijiet serji biex jegħlbu l-presunzjoni favur l-esercizzju tad-dritt fundamentali tal-hajja familjari;

Ir-rikorrenti Evelyn Stoner qed tilmenta dwar ksur tad-dritt fundamentali tagħha għall-protezzjoni tal-liberta' ta' moviment billi jekk Paul Stoner jiġ mkeċċi minn Malta hija tiġi furzata li titlaq miegħu minn Malta u ma jkollhiex **dritt ta' moviment liberu għewwa Malta, id-dritt li tirisjedi f'kull parti ta' Malta, id-dritt li tohrog minn Malta u d-dritt li tidhol Malta**. Ix-xelta li għandha hi jew li titlaq minn Malta jew tfarrak il-familja;

L-intimati rriferew għad-deċiżjonijiet tal-Kummissjoni Ewropeja dwar id-Drittijiet tal-Bniedem fis-sens li: "the deportation of a married person does not interfere with his family life when the spouse has the possibility of following him" (D 7031/75 (Swi) 12.7.76 6/124; u D 7729/76 (Agee) 17.12.76 7/164);

Għalkemm dak li ssottomettew l-intimati huwa veru, iżda fiċ-

ċirkostanzi preżenti billi dina l-Qorti qed issib li nkiser id-dritt fundamentali tar-rikorrent għall-hajja familjari, mhux il-każ li l-Qorti toqghod tidhol fil-kwistjoni jekk hemmx il-possibbiltà li r-rikorrenti Evelyn Stoner issegwi lil żewġha jew le;

Ir-rikorrent qed jissottometti li l-ordni maħruġa kontra Paul Stoner hi bi ksur tad-dritt għall-proċeduri quddiem Qorti biex jiddeterminaw id-drittijiet u obligazzjonijiet ċivili għax skond il-ligi ta' Malta ma jeżisti ebda makkinarju ġuridiku li jassigura li d-drittijiet u l-obbligi tar-rikorrenti jiġu determinati minn Qorti indipendenti u imparzjali;

L-intimati ssottomettew li l-ordni maħruġa ma tirrigwardax "determination of civil rights and obligations" tar-rikorrent;

Il-Kummissjoni Ewropeja dwar id-drittijiet tal-bniedem ikkunsidrat l-applikabbiltà ta' l-artikolu 6 (1) għall-proċeduri rigwardanti d-dhul jew tkeċċija ta' barranin u deċiżjonijiet kienu fis-sens li l-artikolu 6 (1) ma japplikax għal dawn il-proċeduri. Hekk per eżempju:

"Proceedings concerning a request for a residence permit or those concerning deportation of an alien do not indue a determination of a civil right D 8244/78 (Uppal et al. /U.K. 2.5.79, 17/149);

(Article 6 (1)) Not applicable to the procedure for expulsion of an alien.

D 9990/82 Bozano/Fra 15.5.84, 39/119

(Article 6 (1)) Not applicable to proceedings concerning residence permits for aliens.

D 9285/81 (UK) 6.7.82, 29/205

(Article 6 (1)) Not applicable to proceedings concerning a person's nationality: such proceedings do not determine either civil rights and obligations or a criminal charge.

D 13325/87 (Swi 15.12.88, 59/256”;

Għalhekk il-Qorti tikkonkludi li ma kienx hemm ksur ta' l-artikolu 39 (1) tal-Kostituzzjoni jew ta' l-artikolu 6 (1) tal-Konvenzjoni Ewropeja;

L-artikolu 45 tal-Kostituzzjoni jipprovdi li:

“Bla hsara għad-disposizzjonijiet tas-subartikoli (4), (5) u (7) ta' dan l-artikolu, ebda liġi m'għandha tagħmel xi disposizzjoni li tkun diskriminatorja sew fiha nnifisha jew fl-effett tagħha”;

Ir-rikorrenti Evelyn Stoner qed tissottometti li l-liġi Maltija dwar barranin tittratta b'mod differenti lir-raġel mill-mara. Hi spjegat ruħha hekk: L-artikolu 25 (1) u 22 (1) tal-Kostituzzjoni jistabbilixxu min hu ċittadin Malti, imbgħad l-artikolu 44 (4) (ċ) jgħid: “Għall-finijiet ta' dan l-artikolu kull persuna ... li tkun mara ta' persuna ... li jkun ċittadin ta' Malta bis-saħħa ta' l-artikolu 22 (1) jew 25 (1) ta' dina l-Kostituzzjoni u li tkun qed tgħix ma' dik il-persuna ... għandha titqies li tkun ċittadina ta' Malta bis-saħħa ta'

l-artikolu 22 (1) jew 25 (1) ta' din il-Kostituzzjoni";

Jigifieri li mara barranija li tiżzewweg Malti, tista' ssir ċittadina Maltija bis-saħħa tal-ligi, iżda raġel barrani li jiżzewweg mara Maltija, bl-istess ligi, ma jistax isir ċittadin Malti. Għalhekk il-Kostituzzjoni qed tiddiskrimina;

L-intimati ssottomettew li dina mhix diskriminazzjoni imma trattament differenti u li hemm ġustifikazzjoni raġonevoli f' "soċjeta' demokratika b'konnotazzjonijiet tradizzjonali, storiċi, ekonomiċi, ċivili u soċjali;

Inoltre r-rikorrenti Evelyn Stoner kompliet tissottometti li hemm diskriminazzjoni ukoll fl-*Immigration Act* Ch. 217 fis-sens li għalkemm l-artikolu 4 (1) jgħid li d-disposizzjonijiet tat-Taqsima 111 (Immigranti Projbiti) ta' dan l-Att ma japplikawx għal kull persuna - (1) li hija ċittadina ta' Malta; jew (g) li hija r-raġel jew il-mara ta' xi persuna msemmija f'xi wieħed mill-paragrafi ta' qabel dan u mhijiex qieghda tgħix separata mill-parti l-oħra bis-saħħa ta' sentenza ta' Qorti kompetenti jew ta' att ta' firda u billi skond il-Kostituzzjoni raġel barrani li jiżzewweg mara Maltija ma jistax jitqies ċittadin Malti, mela fejn fis-subartikolu hemm il-kelma *spouse* dina qed tirreferi għall-mara mhux għar-raġel. Konsegwentement hemm diskriminazzjoni hemmhekk ukoll;

Il-Qorti ma taqbilx ma' dina l-aħħar konklużjoni. It-test Malti ta' l-artikolu 4 (1) (g) jitkellem dwar mara jew raġel għalhekk m'hemmx lok ta' interpretazzjoni billi t-test Malti hu ċar biżżejjed. Dana jfisser li l-artikolu ma jiddiskriminax għal dak li jirrigwarda *exempt persons*, iżda hu in konflitt ma' l-artikolu 44 (4) (ċ). Taht l-artikolu 4 (1) (g) Paul Stoner għandu jkun intitolat għall-*exempt*

person status billi hu r-raġel ta' ċittadina Maltija u m'hemm xejn u ma gie ppruvat li hemm xejn, li ma jikkwalifikahx għal dana l-istatus. Inoltre Stoner lanqas m'għandu bżonn ta' liċenza biex jaħdem billi s-subartikoli (d) u (e) ma japplikawx għalih;

Dwar l-ewwel sottomissjoni ta' Evelyn Stoner f'dana r-rigward, il-Qorti taqbel li fil-konfront ta' raġel u mara Maltija - *vis a vis* il-konjuġi barranin tagħhom - il-Kostituzzjoni tiddiskrimina, billi ma tagħtihomx l-istess drittijiet, billi r-raġel Malti li jżewweg barranija għandu aktar drittijiet f'dak li għandu x'jaqsam ma' ċittadinanza u residenza. Fil-każ tar-rikorrenti Evelyn Stoner, id-dritt tagħha għal residenza f'Malta jista' jigi mcaħhad għax Paul Stoner ma jikkwalifikax taħt l-artikolu 44 (1) (ċ) tal-Kostituzzjoni u għal dak li jirrigwarda ċittadinanza, mara barranija li tiżewweg Malti *shall be deemed to be a citizen of Malta* mentri Evelyn Stoner ser tkun żvantagġata għax ir-raġel tagħha ma jistax jigi hekk meqjus;

Għal dawn il-motivi, il-Qorti tiddeċidi billi tiddikjara li gie leż id-dritt fundamentali tar-rikorrenti taħt l-artikolu 32 (ċ) tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropeja dwar id-Drittijiet tal-Bniedem dwar hajja familjari u għalhekk l-intimati huma inibiti milli jeseġwixxi l-ordni ta' tkeċċija kontra r-rikorrent Paul Stoner;

Li mhux il-każ li jigi kkunsidrat id-dritt tal-*freedom of movement* tar-rikorrenti Evelyn Stoner taħt l-artikolu 44 tal-Kostituzzjoni *in vista* ta' dak li ntqal aktar 'il fuq;

Tiddikjara li nkiser l-artikolu 45 tal-Kostituzzjoni dwar diskriminazzjoni fil-konfront ta' Evelyn Stoner;

Tiddeċidi li s-sejba ta' ksur taħt l-artikolu 32 (ġ) u 45 u l-fatt li ma ntabx danni hu biżżejjed bhala *just satisfaction*;

Dwar it-talba biex ir-rikorrent jingħata l-*freedom of movement* il-Qorti tordna biex l-intimati jikkonformaw ruħhom mas-sentenza għal dan ir-rigward;

L-ispejjeż jithallsu tliet kwarti mill-intimati u kwart mir-rikorrent”;

L-intimati appellaw fuq dawn l-aggravji:

“La taħt il-Kostituzzjoni u lanqas taħt il-Konvenzjoni Ewropeja m’hemm xi dritt (wisq anqas wiehed fundamentali) ta’ barrani li jirrisjedi f’pajjiż esteru;

Mill-provi jirrizulta probabilita` kbira li ż-żwigijiet kontrattati mir-rikorrenti appellati kienu għall-konvenjenza iktar u iktar meta kienu konxji tar-riskju reali u imminenti li Paul Stoner kien ser jiġi espuls minn Malta. Is-semblanza ta’ hajja familjari stabbilita bdiet isseħħ biss fil-mori tal-kawża u kompliet tikber bit-tqala attwali ta’ Evelyn Stoner u bil-konsegwenti twelid;

Kien jinkombi lir-rikorrenti appellati li jġibu xi prova ta’ malafede da parti ta’ l-esponenti, iżda dan ma għamlux. Fin-nuqqas, il-Qorti għandha taċċetta l-eżistenza ta’ raġuni valida għall-espulsjoni ta’ Paul Stoner mingħajr ma tesigi li dik ir-raġuni tiġi sostanzjata;

Id-deportazzjoni ta’ barranin għal raġunijiet ta’ sigurta’ tikkostitwixxi Att ta’ Stat li jaqa’ fl-isfera pubblika u f’dik l-

eventwalita' m'hemm ebda kwistjoni dwar jekk hemmx determinazzjoni ta' dritt jew obbligu ċivili jew ta' akkuża kriminali. Din ir-raguni aċċettata mill-ewwel Onorabbli Qorti tkompli ssostni t-teżi ta' l-esponenti li għadarba huwa hekk, l-esponenti, filwaqt li jibqgħu obbligati li jipproċedu formalment *in accordance with the law*, ma jkunux obbligati li jagħtu raguni għad-deportazzjoni ta' barranin fl-interess nazzjonali;

L-istess jingħad dwar l-għotja ta' ċittadinanza Maltija fil-Kostituzzjoni, li assolutament ma tidiskriminax b'mod illegali jew mingħajr ġustifikazzjoni bejn raġel u mara barranin mizzewġin ċittadini Maltin. Dana biex ma jingħadx imbagħad, illi ebda allegazzjoni f'dan is-sens ma tista' sservi sabiex tiġi ndikata l-protezzjoni ta' l-artikolu 45 (4) (b) fis-sens li m'hemmx protezzjoni fil-konfront ta' xi liġi (u fil-każ odjern il-liġi hija proprju il-Kostituzzjoni li tirregola l-materja ta' ċittadinanza) safejn dik il-liġi tippovdi dwar persuni li mhumiex ċittadini ta' Malta. Barra minn hekk, l-artikolu 45 (4) tal-Kostituzzjoni jerga' jagħmel limitazzjoni espressa għad-dritt ta' protezzjoni kontra d-diskriminazzjoni wara li għa' b'mod ġenerali, l-istess Kostituzzjoni kienet għamlet il-limitazzjonijiet ġenerali fl-artikolu 32";

Ir-rikorrenti appellaw ukoll incidentalment u talbu deċiżjoni fuq l-ilment tagħhom (ta' Evelyn Stoner) illi t-tkeċċija ta' żewġha jikkostitwixxi l-ksur tad-dritt fundamentali tagħha għal-liberta' ta' moviment. Appell dan ġustament meħtieġ in vista ta' l-appell ta' l-intimati biex jassigura illi dan l-aspett tal-vertenza jiġi kkunsidrat u deċiż minn din il-Qorti f'każ li l-appell ta' l-intimati jiġi milqugh:

Jiġi premiss qabel xejn li l-minaċċja li l-intimati qegħdin jikkotestaw u li huma jqisu li qed tikkostitwixxi theddida ta'

vjolazzjoni tad-drittijiet fundamentali tagħhom taht diversi aspetti huwa t-tkeċċija minn Malta ta' Paul Stoner. Huma qed jitolbu illi d-drittijiet fundamentali tagħhom jigu mwettqa billi jiġi assigurat illi lil Paul Stoner jingħatalu l-*freedom of movement* fil-pajjiż u li l-intimati konsegwentement jigu inibiti milli forzatament johorġuh minn Malta;

Ir-rikorrenti, kif ingħad, u kif irreġistrat fis-sentenza fuq iċċitata, qed jallegaw it-theddid ta' vjolazzjoni ta' diversi drittijiet fundamentali tagħhom protetti mill-Kostituzzjoni u mill-Konvenzjoni Ewropeja, fosthom id-dritt għat-tgawdija tal-ħajja familjari, id-dritt għall-protezzjoni tal-liberta' tal-moviment u d-dritt għall-proċedura quddiem Qorti biex tiddetermina d-drittijiet u obligazzjonijiet ċivili tagħhom kif ukoll id-dritt għall-protezzjoni kontra d-diskriminazzjoni. F'sitwazzjoni ta' kompleksita' simili din il-Qorti hi tal-fehma li għandha l-ewwel tinvestiga jekk l-ilment tar-rikorrenti huwiex ġustifikat u jekk ir-rimedju li qed jitolbu jistax jiġi lilhom akkordat taht il-liġijiet vigenti. Dana qabel ma tinvesti l-materja minn aspetti aktar komplessi tal-protezzjoni tad-drittijiet fundamentali tal-bniedem ta' applikazzjoni universali. Hu naturali li jekk l-ilment tar-rikorrenti hu ġustifikat u jista' jiġi rrettifikat bl-applikazzjoni tal-liġijiet indigeni tal-pajjiż ma jkunx il-każ li l-Qorti tikkonsidra oltre l-materja mill-aspetti l-oħra;

Hu għalhekk li l-Qorti jidhrilha utili li l-vertenza tigi epurata fid-dawl tal-premessa illi l-minaċċja ta' tkeċċija ta' Paul Stoner minn Malta hu att diskriminatorju billi qed jiġi allegat li l-liġi Maltija dwar barranin tittratta b'mod differenti lir-raġel mill-mara. Ir-rikorrenti qed jissottomettu li m'hemm assolutament ebda dubbju illi l-Kostituzzjoni tittratta b'mod differenti mara Maltija miżżewġa barrani milli raġel Malti miżżewweġ barranija;

Ir-rikorrenti jissottomettu illi:

Il-prinċipju fundamentali tal-protezzjoni kontra d-diskriminazzjoni huwa illi ebda trattament differenti ma huwa permissibbli meta dik id-differenza hija oggettivament ingustifikabbli;

In difett ta' raġuni li ssib ir-riskontru f'esiġenza reali marbuta ma' l-ordni tan-natura, ebda diskriminazzjoni lejn is-sess m'hija permessa;

L-intimati jsostnu illi:

Il-liġi Maltija **dwar barranin** ma tiddiksriminax bejn ir-raġel u l-mara b' mod li tnaqqas mid-dritt tat-tgawdija tal-hajja familjari;

Id-differenza apparenti li hemm fit-trattament bejn ir-raġel u l-mara għandha għustifikazzjoni raġonevoli f'soċjeta` demokratika, b'konnotazzjonijiet tradizzjonali storiċi, ekonomiċi, ċivili u soċjali;

Ir-rikorrenti jinwokaw l-artikolu 45 tal-Kostituzzjoni li jagħti protezzjoni minn diskriminazzjoni. Is-subinċiż 1 ta' dan l-artikolu jipprovdi li:

“Bla ħsara għad-disposizzjonijiet tas-subartikoli (4), (5) u (7) ta' dan l-artikolu **ebda liġi** m'għandha tagħmel xi disposizzjoni li tkun diskriminatorja sew fiha nnifisha jew fl-effetti tagħha;

Is-subinċiż 3 ta' l-istess artikolu jipprovdi illi fl-artikolu l-kelma “diskriminatorju” tfisser “għoti ta' trattament differenti lil diversi persuni attribwibbli għal kollox jew prinċipalment għad-

deskrizzjoni tagħhom rispettiva skond ... is-sess li minhabba fiha persuni ta' deskrizzjoni waħda bħal dawn ikunu soġġetti għal inkapaċitajiet jew restrizzjonijiet li persuni ta' deskrizzjoni oħra bħal dawn ma jkunux soġġetti għalihom ...”;

Is-subinċiż 4 (b) jipprovdi li dan l-artikolu ma jgħoddx għal xi ligi safejn dik il-ligi tipprovdi “dwar persuni li ma jkunux ċittadini ta' Malta”;

Ir-rikorrenti qed jikkontendu li s-subinċiż 4 (ċ) ta' l-artikolu 44 tal-Kostituzzjoni - li hu ovvjament ligi - hu infatti diskriminatorju fuq bażi ta' sess u għandu jiġi infieċċjat in kwantu jiddiskrimina kontra r-raġel miżżewweg;

L-artikolu 44 jiddisponi fis-subinċiż (1) illi:

“Ebda ċittadin ta' Malta m'għandu jiġi pprivat mil-liberta' tiegħu ta' moviment u għall-fini ta' dan l-artikolu din il-liberta' tfisser id-dritt ta' moviment liberu għewwa Malta, id-dritt li jirrisjedi f'kull parti ta' Malta, id-dritt li johroġ minn Malta, u d-dritt li jidhol Malta”;

Is-subinċiż 4 (ċ) ta' l-artikolu jiddisponi li għall-finijiet ta' dan l-artikolu kull persuna “li tkun il-mara ta' persuna msemmija fil-paragrafi (a) jew (b) ta' dan is-subartikolu jew ta' persuna li tkun ċittadin ta' Malta bis-saħħa ta' l-artikolu 22 (1) u 25 (1) ta' din il-Kostituzzjoni u tkun qed tgħix ma' dik il-persuna ... għandha titqies li tkun ċittadin ta' Malta bis-saħħa ta' l-artikolu 22 (1) jew 25 (1) ta' din il-Kostituzzjoni;

Is-subinċiż 1 ta' l-artikolu 25 jipprovdi li kull min (bħar-

rikorrenti Evelyn Stoner) jitwieled f'Malta fi, jew wara l-gurnata stabbilita jsir ċittadin ta' Malta fil-gurnata tat-twelid tiegħu;

Ir-rikorrenti qed isostnu illi s-subinċiż 4 (ċ) ta' l-artikolu 44 hu diskriminatorju fuq bażi ta' sess in kwantu filwaqt illi kull mara, tkun xi tkun in-nazzjonalita' tagħha, li tkun mizzewġa lil ċittadin ta' Malta u li jkun hekk sar ċittadin billi jkun twieled Malta, **ghandha d-dritt** għal-liberta' ta' moviment shiħ f'Malta, mhux l-istess jista' jingħad għal raġel ta' nazzjonalita' ta' pajjiż ieħor (bħar-rikorrent Paul Stoner) li jkun mizzewwieg ma' mara li tkun ċittadina *Maltija mit-twelid*;

Jingħad illi mara barranija mizzewġa ma' ċittadin Malti għandha **dritt** għal-liberta' ta' moviment għax is-subinċiż 4 (ċ) ta' l-artikolu 44 espressament jipprovdi li hi għandha **titqies li tkun ċittadina ta' Malta** għall-fini ta' dak l-artikolu 44 - ċjoe' għall-fini tal-liberta' ta' moviment. Dan ifisser illi l-mara barranija mizzewġa Malti ma tehtiegħ l-ebda permess jew awtorizzazzjoni minn ebda Awtorita' biex takkwista l-liberta' tal-moviment u dan id-dritt fundamentali hi takkwistah bla ebda riserva bl-istess mod u bl-istess estensjoni li jgawdih zewġha, ċittadin ta' Malta u dan bil-fatt biss taż-żwieġ miegħu. Dan id-dritt fundamentali mhuw iex estiż għal raġel barrani - bħar-rikorrent Paul Stoner - mizzewwieg mara li hi ċittadina Maltija;

Id-distinzjoni hi ċara u netta u d-diskriminazzjoni voluta;

Sewwa li jiġi nnotat illi l-legislatur żamm din id-differenza fit-trattament tas-sessi anke wara l-emenda li giet fis-seħħ fl-1 ta' Awissu, 1989 li neħhiet id-diskriminazzjoni bejn in-nisa barranin mizzewġin ċittadini Maltin, li kienu intitolati biex jiġu kkunsidrati

ghar-registrazzjoni bhala ċittadini Maltin u l-irġiel barranin miżżewġin nisa ċittadini Maltin li ma kinux hekk intitolati. L-artikolu 26 tal-Kostituzzjoni issa jaghti dan id-dritt lil persuna - ikun xi jkun is-sess tagħha - li tizzewwieg ċittadin ta' Malta, jiġifieri d-dritt li tkun irregistrata bhala ċittadin. Pero' f'dan il-każ - kuntrarjament għad-dritt ta' liberta' ta' moviment - tali registrazzjoni hi soġġetta għal li: "il-Ministru jkun sodisfatt illi l-ghoti taċ-ċittadinanza ma jmurx kontra l-interess pubbliku";

Hu ċar allura illi kieku ma kienx għad-diskriminazzjoni fl-artikolu 44, ir-rikorrent Paul Stoner kien ikollu kull dritt għall-*freedom of movement* li qed jiġi mitlub li jiġi lillu ggarantit b'dan ir-rikors. Dana mhux b'xi konċessjoni imma b'jedd għaliex jitqies li hu kien għal dan il-fini ċittadin ta' Malta. Konsegwentement lanqas jista' jingħad li tapplika għalih l-eskluzjoni tas-subinċiż 4 (b) ta' l-artikolu 45 li ma tqisx att diskriminatorju xi liġi safejn dik ttiprovdi "dwar persuni li ma jkunux ċittadini ta' Malta";

Dan kollu jwassal għall-konklużjoni illi filwaqt li hu minnu kif sostnew l-appellanti fil-petizzjoni tagħhom illi fl-ghotja taċ-ċittadinanza Maltija fil-Kostituzzjoni, din ċertament ma tiddiskriminax b'mod illegali jew mingħajr ġustifikazzjoni bejn raġel u mara barranija miżżewġin ċittadini Maltin, mhux l-istess jista' jingħad fil-każ tad-dritt għal-liberta' ta' moviment taht l-artikolu 44 tal-Kostituzzjoni. Hu taht dan l-aspett li l-ilment tar-rikorrenti jirriżulta ġustifikat. Dan taht żewġ aspetti:

Għaliex Paul Stoner kien, jekk titneħħa d-diskriminazzjoni, jkun intitolat li jkun meqjus bi dritt ċittadin ta' Malta għall-fini ta' liberta' ta' moviment f'Malta. Konsegwentement, appena l-artikolu jiġi ddikjarat mhux konformi mal-Kostituzzjoni hu awtomatikament

jakkwista d-dritt li jkun meqjus ċittadin ta' Malta għal dan il-fini;

Kif inhi l-ligi illum, Evelyn Stoner, ċittadina ta' Malta, qed issofri diskriminazzjoni billi qed tiġi żvantagġjata mill-fatt li hi żżewġet ċittadin barrani u dana fil-konfront ta' dawk in-nisa barranin li jiżżewġu ċittadin Malti u fil-konfront ta' dawk l-irġiel ċittadini Maltin, li jiżżewġu nisa barranin;

Fid-dawl ta' dawn il-konsiderazzjonijiet, hafna mis-sottomissjonijiet ta' l-intimati fir-rigward tad-drittijiet ivvantati minn barranin, id-dritt ta' l-Istat li jikkontrolla d-dhul, ir-residenza u l-espulsjoni tagħhom għal raġunijiet ta' sigurta' jew xi raġuni oħra li hija Att ta' Stat jitilfu s-sinifikat tagħhom. Kif jitilfu l-importanza tagħhom konsiderazzjonijiet oħra dwar jekk iż-żwieġ tar-rikorrenti kienx jew le wiehed ta' konvenjenza. Il-Qorti hi sodisfatta li jekk qatt hekk kien fil-bidu (dan kien it-tieni żwieġ ta' Paul Stoner ma' mara ta' ċittadinanza Maltija), illum dan iż-żwieġ jidher li hu konsolidat u reali. Il-ligi fir-rigward tad-dritt għall-helsien ta' moviment tirrikjedi biss l-istat taż-żwieġ u tal-koabitazzjoni bħala fatt u xejn aktar. Żewġ ċirkostanzi pprovati;

Jibqa' x'jiġi kkunsidrat is-sottomissjoni ta' l-intimati illi "d-differenza apparenti" - li hi minnhom ammessa "għandha ġustifikazzjoni raġonevoli f'soċjeta' demokratika b'konnotazzjonijiet tradizzjonali, storiċi, ekonomiċi, ċivili u soċjali". Il-Qorti tagħmel f' dan ir-rigward is-segwenti konsiderazzjonijiet;

Meta wiehed iqis jekk diskriminazzjoni tistax tiġi ġustifikata minhabba li setgħet tiġi kkunsidrata raġonevoli f'soċjeta' demokratika għar-raġunijiet li l-istess Kostituzzjoni u l-Konvenzjoni jippermettu, dan ma jistax jagħmlu *in vacuo*. Dan l-eżerċizzju ta'

apprezzament irid isir in relazzjoni ma' esigjenzi reali u konkreti fil-mument storiku ta' l-iżvilupp tal-pajjiż u tas-soċjeta'. Irid ukoll isir fil-kuntest ta' l-iżvilupp ta' l-ordinament legiſlattiv li s-soċjeta' tagħzel biex tirregola l-attivitajiet soċjali tagħha u tal-membri tagħha fit-taqsimiet u differenzi vitali tagħha - f'dan il-każ bejn is-sessi. Il-liġi hi haġa haġja u dinamika u konsegwentement l-iżvilupp legiſlattiv irid iżomm il-pass ma' l-iżvilupp soċjali b'mod li l-liġijiet jigu adegwati b'mod raġonevoli u organiku biex jaqdu l-esigjenzi soċjali. Hu b'dan il-mod li jiġri li dak li f'ċertu żmien ma jkun meqjus li jkun diskriminatorju u anzi jkun meħtieġ biex jirregola u jaqdi anke bżonnijiet soċjali, jista' jkun meqjus li jsir diskriminatorju fi żminijiet oħra meta ċ-ċirkostanzi jinbidlu anke b'mod radikali;

Dan qed jingħad għaliex filwaqt li hu minnu kif issottomettew l-intimati illi d-distinzjoni bejn is-sessi fir-rigward tad-dritt għall-helsien tal-moviment, kienet meħtieġa sa ftit ilu fis-soċjeta' Maltija u kienet verament taqdi bżonnijiet tradizzjonali storiċi, ċivili u ekonomiċi, dan mhux aktar hekk illum. Kienet infatti tirrifletti l-istruttura tal-familja u tas-soċjeta' Maltija kif organizzata, kemm fir-realta' kif ukoll fil-Kodiċi Ċivili qabel ma saru l-emendi estensivi li jirrigwardaw l-*istatus* tal-mara u tal-mara miżżewġa u l-kapaċita' legali tagħha;

Fl-1987, il-Parlament Malti għadda bħala liġi l-Konvenzjoni Ewropeja dwar il-Jeddijiet u l-Libertajiet Fondamentali tal-Bniedem. Iktar tard f'Marzu ta' din is-sena (1991), il-Gvern iffirma il-Konvenzjoni tan-Nazzjonijiet Uniti dwar it-Tneħħija ta' kull Għamla ta' Diskriminazzjoni kontra n-Nisa. F'Lulju imbagħad il-Konstituzzjoni kienet emendata biex tipprovdi rimedju legali għal min isofri diskriminazzjoni minħabba s-sess. Dawn huma tibdiliet radikali fis-soċjeta' u fil-liġijiet immotivati bil-prinċipju illi "il-mara

u r-raġel għandhom ikollhom jeddijiet l-istess”;

Dan jingħad fid-dahla għall-*White Paper* “Shab indaqz fiż-żwieġ - it-Tiġdid tal-Liġi tal-Familja” (Ottubru, 1991) li ppreċediet l-emendi ta’ l-1993; “Il-Kodiċi Ċivili ta’ Malta bħalissa huwa patriarkali fil-qasam tad-drittijiet u l-obbligi fi hdan il-familja. Sa issa r-raġel hu l-kap assolut tal-familja b’setgħat kbar li jiehu deċiżjonijiet kif ukoll li jamministra l-proprjeta’ akkwistata matul iż-żwieġ ... Din l-istruttura hija haġa tal-passat li illum ma fadalx post għaliha l-iktar minhabba l-bidliet soċjali u kulturali li bi ffit il-ffit biddlu ukoll is-soċjeta’ Maltija. Il-Kodiċi Ċivili se jinbidel biex jitwarrab il-kunċett li r-raġel biss għandu jkun il-kap tal-familja u minflok jiddaħhal il-kunċett tas-solidarjeta’ fir-relazzjonijiet ta’ bejn il-konjuġi mibnija fuq l-ugwaljanza bejn il-mara u r-raġel”;

Kif hu risaput, fost id-drittijiet li kellu r-raġel bħala kap tal-familja taht il-Kodiċi Ċivili kif kien, kien hemm dak li jistabbilixxi d-dar konjugali. Artikolu 4 (3) tal-Kodiċi biex jipprovdi li l-mara “għandha tghammar miegħu - ċjoe’ ma żewġha - u tmur miegħu kull fejn jidhirlu sewwa li jagħmel id-dar taż-żwieġ”. Dritt dan li spiċċa in kwantu d-dar taż-żwieġ illum għandha tiġi stabbilita f’lok li jintgħazel bejn il-miżżewġin. Kien allura naturali li l-Kostituzzjoni tipprovdi għal dik l-esigenza soċjali billi tassigura li l-mara barranija ta’ ċittadin Malti tingħata *ex lege* u minnufih bla ebda deroga, maż-żwieġ id-dritt għall-*freedom of movement* fit-territorju nazzjonali. Dan sabiex tipproteġi l-figura tar-raġel bħala kap tal-familja, tassiguralu l-awtorita’ tiegħu u tagħmel possibbli li l-mara barranija tiegħu tkun tista’, bla xkiel u anke bla skużi taqdi d-dover prinċipali lejn żewġha li tghammar miegħu. Dak li mad-daqqa t’għajn seta’ jidher bħala konċessjoni lill-mara barranija kontra r-raġel barrani kienet in effetti protezzjoni tad-dritt ta’ l-awtorita’ fiż-żwieġ u fil-

familja tar-raġel ċittadin Malti li jiżzewweg barranija. Una volta spicċat il-ħtieġa ta' tali protezzjoni, din il-Qorti ma ssibx li għad hemm lok ta' tali diskriminazzjoni fil-Kostituzzjoni. Dak li kien validu allura m'għadux aktar validu illum u ċertament mhux aktar meħtieġ fis-socjeta' demokratika ta' Malta;

Din il-Qorti qed tiddikjara għalhekk illi l-provvediment tas-subinciz 4 (ċ) ta' l-artikolu 44 tal-Kostituzzjoni in kwantu jeskludi minn dak il-beneficċju tal-*freedom of movement* lir-raġel baranni miżzewweg ċittadina ta' Malta, hu diskriminatorju, mhux konformi mal-Kostituzzjoni u bhala tali leżiv tad-drittijiet fundamentali kemm tal-mara ċittadina Maltija miżzewgā barrani, kif ukoll ta' l-istess barrani żewgħa li bl-istess Kostituzzjoni għandu issa jitqies li hu ċittadin ta' Malta għall-fini ta' l-artikolu 44;

Hu nnotat illi r-rikorrenti Evelyn Stoner issottomettiet ukoll li kien hemm diskriminazzjoni fl-*Immigration Act* Chap. 217 fis-sens li l-artikolu 4 (1) tat-Taqsima III (Immigranti Projbiti) ta' dak l-Att jekk jinqara fl-isfond ta' l-artikolu 44 (4) (ċ) tal-Kostituzzjoni kif kien sal-lum jiddiskrimina fil-konfront tagħha. Fuq dan l-aggravju, pero', il-Qorti taqbel mal-konsiderazzjonijiet li għamlet l-ewwel Qorti illi: "dan l-artikolu ma jiddiskriminax għal dak li jirrigwarda *exempt persons*, iżda hu in konflitt ma' l-artikolu 44 (4) (ċ)". Dana kif inhu sal-lum redatt. Ma jibqax hekk in konflitt, una volta tiġi eliminata d-diskriminazzjoni li din il-Qorti qed tirravviża fl-artikolu 44 tal-Kostituzzjoni;

Finalment din il-Qorti jidhrilha li mhux meħtieġ - kif fuq gā' accennat - illi teżamina l-aggravji l-oħra avanzati mill-intimati fl-appell prinċipali u mir-rikorrenti fl-appell incidental tagħhom. Una volta l-Qorti rriskontrat id-diskriminazzjoni fit-termini tal-

familja tar-raġel ċittadin Malti li jiżzewwewg barranija. Una volta spicċat il-htieġa ta' tali protezzjoni, din il-Qorti ma ssibx li għad hemm lok ta' tali diskriminazzjoni fil-Kostituzzjoni. Dak li kien validu allura m'għadux aktar validu illum u ċertament mhux aktar mehtieġ fis-soċjeta' demokratika ta' Malta;

Din il-Qorti qed tiddikjara għalhekk illi l-provvediment tas-subinciz 4 (ċ) ta' l-artikolu 44 tal-Kostituzzjoni in kwantu jeskludi minn dak il-beneficju tal-*freedom of movement* lir-raġel baranni miżzewwewg ċittadina ta' Malta, hu diskriminatorju, mhux konformi mal-Kostituzzjoni u bħala tali leziv tad-drittijiet fundamentali kemm tal-mara ċittadina Maltija miżzewwega barrani, kif ukoll ta' l-istess barrani żewġha li bl-istess Kostituzzjoni għandu issa jitqies li hu ċittadin ta' Malta għall-fini ta' l-artikolu 44;

Hu nnotat illi r-rikorrenti Evelyn Stoner issottomettiet ukoll li kien hemm diskriminazzjoni fl-*Immigration Act* Chap. 217 fis-sens li l-artikolu 4 (1) tat-Taqsima III (Immigranti Projbiti) ta' dak l-Att jekk jinqara fl-isfond ta' l-artikolu 44 (4) (ċ) tal-Kostituzzjoni kif kien sal-lum jiddiskrimina fil-konfront tagħha. Fuq dan l-aggravju, pero', il-Qorti taqbel mal-konsiderazzjonijiet li għamlet l-ewwel Qorti illi: "dan l-artikolu ma jiddiskriminax għal dak li jirrigwarda *exempt persons*, iżda hu in konflitt ma' l-artikolu 44 (4) (ċ)". Dana kif inhu sal-lum redatt. Ma jibqax hekk in konflitt, una volta tiġi eliminata d-diskriminazzjoni li din il-Qorti qed tirravviża fl-artikolu 44 tal-Kostituzzjoni;

Finalment din il-Qorti jidhrilha li mhux mehtieġ - kif fuq ġa' aċċennat - illi teżamina l-aggravji l-oħra avanzati mill-intimati fl-appell principali u mir-rikorrenti fl-appell incidental tagħhom. Una volta l-Qorti rriskontrat id-diskriminazzjoni fit-termini tal-

Kostituzzjoni li tinhtieg rimedju u una volta tali vjolazzjoni ser tigi adegwatament rimedjata anke fit-termini precizi mitluba mill-istess rikorrenti, mhux il-każ li din il-Qorti tinoftra ruħha f'eżercizzju akkademiku jekk l-istess fatti jagħtux lok għal aktar minn vjolazzjoni waħda tad-drittijiet fundamentali. *Multo magis* meta tali vjolazzjoni ser tigi rettifikata fil-kuntest tal-legislazzjoni eżistenti, anke jekk l-istrument legiſlattiv involut hu l-istess Kostituzzjoni;

Għal dawn il-motivi l-Qorti tiddikjara u tiddeċidi li s-subinċiż 4 (ċ) ta' l-artikolu 44 tal-Kostituzzjoni ta' Malta hu illum diskriminatorju sew fih innifsu kif ukoll fl-effetti tiegħu minhabba sess *ai termini* ta' l-artikolu 45 ta' l-istess Kostituzzjoni u dana in kwantu jittratta b'mod differenti r-raġel barrani ta' mara ċittadina ta' Malta, minn mara barranija ta' raġel ċittadin ta' Malta. B'mod li qed jiġi allura vjolat id-dritt tal-*freedom of movement* kemm tar-rikorrenti Evelyn Stoner, ċittadina Maltija, kif ukoll ta' żewġha barrani, ir-rikorrenti Paul Stoner;

Konsegwentement tordna illi r-rikorrent Paul Stoner jiġi kkunsidrat għall-finijiet ta' l-artikolu 44 ta' l-istess Kostituzzjoni li hu intitolat għall-*freedom of movement* daqslikieku kien mara barranija mizzewġa lil ċittadin ta' Malta;

Sa hawn, u sa fejn applikabbli, il-Qorti qed tikkonferma s-sentenza appellata, waqt li tiriserva lill-kontendenti d-dritt ta' rikors ulterjuri fuq aspetti oħra tal-vertenza *si et quatenus*. Il-Qorti tordna lill-intimati biex jikkonformaw ruħhom ma' din is-sentenza firrigward tal-*freedom of movement* ta' l-istess Paul Stoner;

Il-Qorti rat l-artikolu 242 tal-Kap. 12 kif emendat u tornda

lir-Registratur li jibgħat kopja ufficjali ta' din is-sentenza lill-*Speaker* tal-Kamra tad-Deputati biex iqiegħed kopja tagħha fuq il-mejda tal-kamra kif ipprovdut fl-istess disposizzjoni;

L-ispejjeż tal-Prim'Istanza jibqgħu kif diga` decizi, waqt li dawk ta' l-appell, stante n-novita` tal-punt ta' liġi jibqgħu bla taxxa bejn il-kontendenti.

